

KRIITIKKO

KRISTIINA SAHA

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

AVA

Copyright © Kristiina Saha ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-50245-6

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2026

1

Kun olin viisi tai jotain sinne päin, pilasin erään tärkeän ilta-päivän. Muistan sen elävästi, ja tapauksesta on todisteena myös kansiolinen valokuvia.

Isoäitini täytti silloin 50 vuotta, ja hänelle järjestettiin kotona pienimuotoiset juhlat. Tarjolla oli sekä kinkku- että loihitöyhteistä voileipäkakkua, joiden päälle oli sivelty sulatejuustoa ja aseteltu kurkusta leikattuja ruusukkeita. Isoäitini kärsi vaikeasta ykköstyypin diabeteksestä, ja lääkäri oli pelotellut häntä mahdollisella amputaatiolla ja sokeudella, joten kaikki makeat herkut olivat syömäkelvottomia kikkareita. Ne oli makeutettu jollain keinotekoisella aineella, rypälesokerilla, aspartaamilla, sakkariinilla ja sen sellaisella. Pöytä oli pullollaan ätläkkää ja kuivaa, ainoastaan ulkonäöllisesti kahvileipää muistuttavaa elintarviketta, jota ihmiset aristelevat niellä.

Voileipäkakat siis tekivät kauppansa aromikkaan pannukahvin kanssa, vaikka loppupäivästä kurkkukoristeet olivat vettyneet ja sulatejuusto kokkareista.

Lahjaksi isoäiti sai keinutuolin, kyhmyisen, ruskean lasimaljakon ja Ravintolatyöntekijöiden liiton viirin. Nykyään tämän tyyppiset lahjat olisivat loukkaus ja joutaisivat heti kierrätykseen,

mutta isoäitini oli hyvin iloinen, koska yksistään viiri oli ilmeisesti jo paljon enemmän kuin hän oli osannut odottaa, ja se laitettiin heti kunniapaikalle kirjahyllyyn Kirjakerhon kuukauden kirjan viereen, joka oli ollut pakko lunastaa, koska se oli taas jäänyt palauttamatta määrättyyn päivään mennessä.

Isoäitini oli varsin kokematon juhlija, joten tilanne oli jännittävä. Naapurista oli lainattu ylimääräistä kahvikalustoa, sillä hänellä oli vain kuusi kappaletta ruskeakukkaisia, noin desin vetäviä Arabian Myrna-kuppeja. Pyhäastiasot pidettiin silloin erillään arjen käyttötavarasta, ja tärkeä osa ihmisen sosiaalista kommunikaatiota oli se, että kahvia santsattiin – pienen kursailun jälkeen – useita kertoja eikä lorotettu suoraan ämpärin kokoiseen mukiin.

Kellastuneissa, neliön muotoisissa kuvissa isoäitini tukka on tupeerattu mustaksi kypäräksi ja kulmat maalattu hiilellä, lyijykynällä tai vastaavalla tummentimella hämmästyneiksi kaariksi. Posket ovat saaneet värinsä nipistelystä.

Sukulaiset ja pari naapuria hymyilevät kuvissa ahtaat tekokuituiset juhlatamineet päällä. Vieraita ei ollut monta, vain sen verran, että kuva-ala saatiin täyttymään. Isoäitini ei toiminut tärkeässä ammatissa tai osannut erityisemmin ystävystyä.

Minä olen ainoa lapseksi luokiteltava henkilö, muut ovat ikäloppuja tai näyttävät ainakin siltä, sillä he ovat kaksi kertaa pituisiani ja täynnä ryppyjä, velttoja leukoja ja eriaisteisia silmäpusseja.

Todellisuudessa he taitavat olla puolta nuorempia kuin minä tällä hetkellä.

Kuvien yläotsikko on liikuttava pönötys. Kaikki pyrkivät olemaan mahdollisimman arvokkaita ja edustavia. Kuvaustilanne hermostutti heitä niin paljon, että käsille oli vaikea löytää luontevaa asentoa, joten he roikottivat niitä velttoina ulokkeina varalon sivuilla.

Yksi asia on kuitenkin erityisen merkille pantavaa: kukaan ei hävennyt ikäänsä tai yrittänyt kaikin keinoin näyttää nuoremmalta.

Sellaista mielentilaa voi olla nykyihmisen vaikea tavoittaa. Olisi sama, jos joku uskoisi maan olevan litteä. Silloin oltiin reilusti sitä mitä ollaan, eli kolmekymmentä neljäkymmentä vuotta vanhemman näköisiä kuin nykyiset viisikymppiset. Korkeintaan vatsaa vedettiin sisälle, sillä lihavaksi ei silloinkaan kukaan halunnut leimautua. Ei sentään renessanssin aikaa eletty.

Minä olen ainoa virheellinen. Rääyn joka otoksessa kuin pieni hirviö, ja naamani näyttää kokoon rytistetyltä kärpäsaperilta. Voin vieläkin tuntea loputtoman huutamisen aiheuttaman karheuden kurkussa, vaikka siitä on ainakin sata vuotta.

Raivokohtauksen aihe oli kuolema, josta kuulin ensimmäistä kertaa.

Koska kyseessä olivat keski-ikäisen henkilön merkkipäivät ja teemana täydet puoli vuosisataa, oli vieraillla tarve sanoa isoäidille jotain hultatonta vanhenemiseen liittyen, kuten: ”Sullakin on tänään se takaportti lähempänä kuin lähtöselvitys”, ”Nyt on sitten lopullisesti avara mieli ja kapea vyötärö vaihtaneet paikkaa” ja ”Ei elämästä selviä hengissä”.

Jokaisen sutkautuksen jälkeen he nauroivat kaikki yhdessä ylitsepursuavasti. Aistin jotain hämärää, mutta en hahmottanut mitä, koska perehtyneisyyteni ei riittänyt.

Ollakseni osa ilonpitoa kysyin sedältä, mitä näillä hassuilla jutuilla mahdollisesti tarkoitettiin.

Silloin, sinä mukavaksi suunniteltuna päivänä, hän kertoi minulle kuolemasta. Että ihminen lakkaa olemasta ja sillä siisti, esimerkiksi keskelle juhlapöytää nostetut ruusutkin tulisivat kuihtumaan ja jäljelle jäisi vain pahanhajuinen kukkavesi, joka

kaadettaisiin nenää nyrpistäen viemäriin. Hän sanoi, että ihmisen raato haisee vielä kamalammalle.

– Takaisin sieltä jostain ei ole tulemista, död, kaputt, muerte, hän sanoi ja teki päälle vielä kädellä eleen, joka kuvaa kurkun katkaisua.

Ikimuistoinen päivästä tuli, mutta väärältä kantilta.

Koska en ymmärtänyt kokonaisuutta alkuunkaan ja jatkoin vääntämistä, setä otti käytännön miehenä esiin mittanauhan – sen joka hänellä oli aina taskussa, sillä hän oli ammatiltaan ja sielultaan kokonaisvaltainen rakennusmies – ja näytti minulle, että isoäitini, hänen äitinsä, oli sillä hetkellä 50 sentin kohdalla, ja odotettavissa olisi vielä parhaassa tapauksessa noin 20–25 senttiä.

– Ainakin tilastojen mukaan, mutta ainahan jotain voi sattua aikaisemmin, hän sanoi. – Mummos tai kuka tahansa voi vaikka heti huomenissa jäädä suojaatiella auton alle. Se on kuule pienestä kiinni.

En ollut vielä koulussa enkä osannut laskea, mutta totta kai näin, että jäljellä oleva pätkä oli merkittävästi lyhyempi kuin jo kulutettu. Isoäidille taajaan mainostettu Tuonelan portti oli toden totta pelottavan lähellä.

Ensin korvissani pamahti ja sitten tuli hiljaista, kirjaimellisesti kuolemanhiljaista. Ikään kuin joku olisi vetänyt minut veteen uppeluksiin. Ajatus, että isoäiti tai jopa minä lakkaisin olemasta, räksäytti maailman kappaleiksi, eikä se ole sittemmin koskaan täydellisesti eheytynyt. Suistuvin ennen näkemättömän ahdistuksen kautta raivokohtaukseen. Kellekään paikalla olijoista ei jäänyt epäselväksi, että minuun sattui kovasti.

Lapsen kiukuttelu oli toki tuolloinkin tiettyssä määrin hyväksyttävää, mutta minä terrorisoin vieraat hulluuden partaalle. Isoäiti yritti ratkaista tilanteen sulkemalla minut vessaan. Niitä

ei ollut valtion vuokra-asunnossa kuin yksi, ja koska vieraat halusivat käydä tarpeillaan, he joutuivat sisälle astuttuaan hysteerisen mukulan hyökkäyksen kohteeksi. Heittelin heitä shampoopulloilla ja suuntasin käsisuihkun suoraan kohti. Hienot kampaukset ja koltut kastuivat, hiilikulmakarvat levisivät pitkin poskia.

– Tapan kaikki, huusin, kun viskasin isoäitiäni palasaippualla poskeen.

Kun vielä potkaisin kissan hiekka-astian kumoon ja hiekka muuttui veden kanssa sekoittuessaan tahmeaksi ja liukkaaksi mudaksi, oli katastrofi valmis. Kylpyhuoneessa olisi voinut laskea liukumäkeä.

Kukaan tai mikään ei pystynyt rauhoittamaan minua.

Isoäitini oli kalpea häpeästä ja tyrkki kyynärpäällä setääni, jotta tämä paikkaisi aiheuttamansa vahingot. Setäni loksautti pari kertaa alaleuan hampaitaan ja loivensi sanomaansa hiukan:

– No on sata vuottakin mahdollista, jos on pitkäikäisestä suvusta, jota tosin meidän suku ei oo, mutta ainahan voi käydä hyvä munkki.

Hän otti mitan taas esiin ja pidensi sitä jonkin verran alkuperäisestä, ehkä 10–15 senttiä, ei missään nimessä sadan kohdalle tai viisimetrisen mitan loppuun. Hänen oli hyvin vaikea luopua suorapuheisuudestaan ja arvoistaan. Periksi antaminen olisi pehmeää ja ylitsepääsemätön virhe, sillä hänen miesihanteensa oli Suomen hiihtomaajoukkueen karpaasi Juha Mieto, joka ei leskeksi jäätyään mennyt koskaan uudestaan naimisiin, söi aina pääsiäisenä Suomen tyhjäksi mämmistä ja oli niin iso, että normaalikokoinen lumikola oli hänen käsissään lasten lelu, joten hänen piti yhdistää kaksi lumikolaa yhdeksi.

Minä kiihdyin lisää.

– Sitten kun olen tappanut teidät, tapan itseni, huusin.

– Onpas siinä erikoinen kersa. Ei mitään rotia. Kasvatuslaitokseen, sanon minä, joku vieraista sanoi.

– Ite oot ja äitis oli kun sua teki ja isäs on vieläkin, minä huusin.

Lopulta, viimeisenä keinonaan, setä lahjoitti rakkaan mittansa minulle, jotta lopettaisin riehumisen. Luultavasti hän haaveili tukehduuttavansa minut sillä, mutta ainoastaan Juha Miedolta kopioitu lievä kristillisyyss ja tapahtumia todistava vieraskaarti estivät.

Lahjus oli yhdentekevä. Peli oli jo kaikilta osin menetetty, ja sekä juhlatunnelma että lapsuuden yksinkertainen turvallisuudentunne olivat haihtuneet savuna ilmaan.

Keskimäärin maailmassa kuolee joka tunti 6324 ihmistä. En viitsi edes laskea, mitä se tekee vuodessa, mutta luku on merkittävä.

Ei setä aivan väärässä ollut, mutta hän ei ymmärtänyt nyansseja.

Ensinnäkin minulla on toimiva estolääkitys. Paketti kasassa. En ole koskaan sairas, raihmainen tai iloton. Minulle ei tule harmaita hiuksia kuten muille, koska käyn kampaajalla. Ihoni on kestävä, koska sitä taputellaan, silitellään, tökitään, valetaan. Tilasin itselleni verkkokaupasta t-paidan, tiskiharjan ja keittiöpyyhkeen, joissa kaikissa lukee Girl Power, joka lyhennetään hauskaasti GRL PWR. Noin vain, parilla painalluksella ja grrrr! Muutenkin pidän asioista, jotka ovat sopivan kanta-aottavia. Pantteri- tai muita eläinkuvioisia vaatteita en käytä, ne ovat kovin tunkkaisia ja kliseisiä, elähtäneiden ämmien lempikuoseja.

Luen joka päivä, tai oikeastaan kaikki mahdolliset hetket. Mieleni kehittyy, ajatteluni monipuolistuu, näkökulmani laajenee. Olen vierivä ja viriili, pysäyttämätön kivi, jossa ei sammal kasva.

Kuolema on epähuomiossa lipunut ohitseni. Kuulostaa äkkiseltään epäuskottavalta, mutta niin voi käydä. Kirjallisuudessa on tästä monta esimerkkiä. Niissä on eletty läpi vuosisatojen, myyty sielu paholaiselle tai matkattu aikakoneella ajasta toiseen. On otettu avuksi viisasten kivi, ikuisen nuoruuden lähde ja sopivat jumalat.

Tai ehkä olen kuivettunut kuten isoäidille tuodut ruusut, jotka roikkuivat syntymäpäivien jälkeen viikkokausia kukinto alaspäin nurkassa ja tummuivat vähitellen kosketusaraksi, rutikuivaksi pöheiköksi. Ne olivat käytännössä ikuisia. Vaikka lehdet tippuivat, niin ranka jää.

Minulla on sedän lahjoittama mitta vieläkin tallessa. Muistaakseni isoäiti menehtyi ainakin viisi, kuusi, seitsemän vuosikymmentä sitten, mutta hän eli kuitenkin huomattavasti kauemmin kuin setä ennusti. Siinä vaiheessa hengenlähtö ei ollut enää järkytys, vaan harras toivomus. Hän kärsi kovasti ja oli vakavasti sairas tai juuri sairastumassa, eikä mitään ollut tehtävissä. Yritin kovasti saada hänet piristymään, mutta ei hän innostunut elämisestä enää, mikä oli hirvittävän pelottavaa ja kaikin tavoin väärin.

– Voi kun pääsis jo pois, hän hoki ja loi vuosien hailakoittamat silmät jonnekin kaukaisuuteen, missä ilmeisesti sijaitsi poiseniminen paikka.

En tule koskaan antamaan hänelle anteeksi.

En käytä mittaa vuosien määrittämiseen, koska se oli sedän juttu, mutta joskus otan sen laatikosta ja poikkeen asuntonäytöön. Mittailen siellä seiniä, kulmia ja kaappeja ja päästelen tuumivia maiskauksia simpsakka huppari päällä. Olen sitä mieltä, että hupulliset collegepaidat kuuluvat kaikille, eivät vain teineille. Samoin lantiofarkut, stringit, minihameet, musta kynsi-

lakka, energiajuomat, K-pop, pastellinväriset hiussävyt, Hello Kitty, TikTok ja potkulaudat.

Teen muihin näyttöön saapuneisiin lähtemättömän vaikutuksen. Asunnonvälittäjä tyrkyttää esitteitä ja yrittää aina iskeä minua, ja muut asiakkaat alkavat köhiä vetääkseen huomion takaisin itseensä.

Kun sain mitan sata, sataviisikymmentä, kaksisataa vuotta sitten, se toimi moitteettomasti ja kelaui tuosta vain takaisin pesään asiallisesti napsahtaen, mutta sittemmin jotain on tapahtunut. Vaikka olen rasvannut sitä ja työnnän ja tökin sen jumittavaa nauhaosuutta, silti siitä jää osa rullan ulkopuolelle. On pyhänhäväistys, että tällaisille vempaimille ei ole omaa korjaa-jaa. Olen yrittänyt etsiä.

Sedän jälkeenkin aina joku on säännöllisesti ottanut asiakseen kertoa minulle elämän rajallisuudesta.

He sanovat: ”Hei, se kuuluu elämään”, ”Kaikki me kuolaan ennemmin tai myöhemmin”, ”Kuolema kuittaa univelat” ja sen sellaista kliseistä. Näiltä ei voi mitenkään välttyä, ihmiset ovat mitä ovat, eivätkä kunnioita rajoja. He voisivat huolehtia omista asioistaan eivätkä lyödä ikäviä leimoja muihin, sillä vanhus on leimoista ehdottomasti rumin ja pahin. Jos sen kerran saa otsaansa, siitä ei pääse koskaan eroon ja sen jälkeen ei ole toivoa siirtyä muuta kuin mainittuun kuolemakategoriaan. Eikä auta, vaikka sanan pehmentäisi senioriksi, ikä-ihmiseksi, vapaaherrattareksi tai miksikä ikinä. Itse kutsun heitä koodinimellä triffidi. Se on eräästä kirjasta ja sittemmin tv-sarjasta, jossa pelottavat kasvikset valtaavat maailman, purevat ihmisiä ja käyttävät näitä ravintonaan.

Nykyään osaan käyttäytyä. Enää en tartu lähimpään suihku-saippuapulloon tai vessaharjaan ja visko niillä lähimmäisiä, kun olen hämmentynyt ja peloissani. Jos näytän karpäpaperilta, teen niin yksin kotonani. Niin epäitsekäs minä olen.

2

– Tajusin kyllä, mutta teidän nimeä ei nyt vain yksinkertaisesti ole täällä listassa. Mä olen tarkastanut jo kolme kertaa, ei se muuksi muutu, sinipukuinen sanoo.

– No, voisitko tehdä asialle jotain? kysyn. – Ja pikimmiten, kiitos.

– Teidän pitää ostaa lippu tuolta yleisökassalta. Ikävä kyllä ei ole muuta vaihtoehtoa, sinipukuinen sanoo ja viittooo minua poistumaan.

Liikahdan sivummalle.

Takana seisovasta jonosta seuraava kumartuu kuiskaamaan sinipukuiselle nimensä aivan kuin pelkäisi minun varastavan sen. Kumartuja saa akkreditoinnista todistavan kortin kaulaansa, mikä tarkoittaa sitä, että hän on osa sitä erityistä piiriä, jossa minunkin kuuluisi pyöriä.

Ärsyttää. Taas kerran ammattilaisille tarkoitettu kirje on jäänyt tulematta ja joudun pulittamaan pääsymaksun omasta pussistani. Summa ei ole kynnyskysymys, mutta joku tolkkua pitää universumissa olla, koska minä olen sentään käynyt Kirjamesuilla joka vuosi. Paljon ennen kaikkea markkinahumua, tähti-

kultteja, krääsälaareja, suoria lähetyksiä ja poroporvarillisia Viinimessuja.

Näitä unohduksia tapahtuu yhä enenevässä määrin. He luulevat minun olevan mennyttä kalua ja pudottavat postituslistalta, vaikka minä olen klassikko: Lundia, Boknäs ja Alvar Aalto -hyilly kaikki yhteensä. Olen tehnyt ja aion yhä tehdä paljon suomalaisen kirjallisuusmaailman hyväksi. Enkä ajattele tässä vain itseäni, sillä muillekin voi käydä samoin.

Pitäisi laittaa kerran pari vuodessa lehteen ilmoitus, jossa lukee Mark Twainia siteeraten: *Huhut kuolemastani ovat vahvasti liioiteltuja.*

Loppuvuosi on aina yhtä palkintogaalasumaa, johon odotellen kutsua: Finlandia-palkinto, Savonia-palkinto, Helsingin Sanomien esikoiskirjapalkinto, Runeberg-palkinto, Tiiliskivi-palkinto, Tirlittan-palkinto, Tähtivaeltaja-palkinto, Tanssiva karhu -palkinto, Vuoden kristillinen kirja -palkinto. Uusia kategorioita ilmestyy koko ajan lisää ja vanhoja poistuu, välillä on vaikea pysyä perässä. Joku äänikirjapalkintokin on lanseerattu. Tähän päälle vielä Nobelsyksyn aiheuttamat ikuiset paineet, kun pitäisi osata ennustaa, minkä mantereen kirjailija on tänä vuonna voittovuorossa.

En minä välttämättä viitsi kaikkiin kirja-alan rientoihin mennä, mutta kutsu pitää tulla. Kyse on arvostuksesta. Sen ymmärrän, jos kuvituspainotteinen juhla vahingossa unohtaa minut, vaikka kyllä minä siitäkin tiedän melkoisesti.

Kunhan pääsen sisälle, etsin messujen johtajan käsiini ja sanon sanottavani. Minussa on jatkuvuutta. Olen korinttilainen pylväs – klassikko.

Olen nähnyt vuosien varrella koko joukon johtajia, he eivät ole korinttilaisia pylväitä vaan perusputkia, jotka ovat hävyttömän nuoria ja hävyttömän tietämättömiä. Katsovat kohti, mutta kuitenkin ohitse, puhuvat lämpimästi kylmiä asioita ja hymyi-

levät vilauttaakseen kouluhammaslääkäriissä verorahoilla suoriaksi oiottuja hampaitaan.

Ei auta muu kuin alistua sinipukuisen vaatimuksiin. Ostan lipun, vilautan sitä skannerille ja kävelen pyöröportin läpi. Jätän takin säilytykseen, että hiki ja ylimääräinen kantamus eivät häiritse ja voin keskittyä täysipainoisesti kirjallisuuteen.

Jo heti Messukeskuksen ylätasanteelta huomaa, että ympäri hallia matelee häkellyttävän pitkä jono. Aivan kuin Jumala pelaisi matkapuhelimen sellaista vanhanaikaista matopeliä, joka minullakin oli ensimmäisessä nokialaisessa vuosisata sitten. Madon alkupää vie pöytäryhmään, mutta en näe ihmismassojen takaa, kuka siellä istuu.

Viimeksi olen törmännyt vastaavaan, kun eräs talvisodassa kunnostautunut tarkka-ampuja oli tuotu näytille samaan sirkukseen. Hän ei tainnut sen jälkeen elää edes seuraaviin Linnan juhliin asti.

Kävelen rappuset alas katsastamaan tilannetta. Kaikilla jonosta purkautuvilla on kyynleet silmissä ja kirja kädessä. Valtaosa on miehiä, mistä päättelen, että kyseessä on pakko olla taas joku sotasankari. Toivottavasti messut eivät ole hänellekin joutsenlaulu.

Sitten tunnistan kattoon kiinnitetystä mainosbanderollista kaksi miehennaamaa. Osuin aika lähelle, he ovat omanlaisiaan sankareita. Kirja on tämän syksyn sensaatio, erään kansantaitelijan elämäkerta, jonka on kirjoittanut tv:stä tuttu menestyskirjailija.

En ole vielä ehtinyt lukea sitä, joten en tiedä mitä mieltä olen. Periaatteessa kirjaihminen pitäisi paheksua tällaisia ulostuloja ja hittejä, mutta itse pyrin olemaan avoin. Kriitikon peruspiirteisiin kuuluvat uteliaisuus ja tiedonjano.

Media on jo julkaissut mehevimmät palat, jotka liittyvät tietenkin mielenterveysongelmiin, seksiin ja päihteisiin, mutta muu lienee aivan tavallista elämäkerrallista materiaalia. Kirjassa luetellaan tärkeät vuosiluvut ja merkkipaalat, valotetaan sopivasti lapsuuden ongelmia, mikä legitimoii myöhemmät toilailut. Paljastetaan suuret rakkaudet, repivät erot, lukuisat lapset eri naisten kanssa, kamppailun kuningas alkoholin kanssa. Lopuksi kansantaiteilija löytää rauhan, hyväksyy elämän moninaisuuden ja kääntyy kohti pyhää: kaikki mitä hän sanoo, on meistä viisasta ja ylevää.

En muista monesko kyseisen herran elämäkerta tämä on, ehkä kolmas tai kahdeksas, mutta tuskin viimeinen. Kansantaiteilijoiden elämäkertoille ei ole ylärajaa, heidän touhuistaan riittää materiaalia useampaankin julkaisuun, ja eri kirjoittajalla on eri näkemys, sillä aina jonkun mielestä jotain oleellista on unohdettu, asioita vääristelty tai painopiste on väärä. Usein käy myös niin, että arkistojen perukoilta tai vinttikomerosta löytyy taas uutta materiaalia.

Puserrun ihmisten välistä kurkkimaan. Läheltä nähtynä kansantaiteilija on vaisu, laiha ja väritön, mutta kirjailija taas vastapainoksi sopivan intensiivinen, terhakka ja pullea. Kansantaiteilijalla on kaulassa saamelaistyyppinen pahoja henkiä torjuva talismaani, joka muistuttaa lehmänkelloa. Haiskahtaa pahasti kulttuuriselle omimiselle, mutta tuskin hänelle kukaan kehtaa suuttua. Kirjailijalla on uudet, trendikkäät silmälasit, sellaiset heijastamatot, joista silmät varmasti näkyvät. Tummansininen pikkutakki kinnaa selästä ja olkavarsista, napit eivät mene kiinni.

Kirjailija saattaa olla nuorempi kuin minä, kansantaiteilija on iätön. Kun kansantaiteilija kuolee, viestikapula siirtyy seuraavalle lajityypilliselle henkilölle. Hänessä kulminoituu yleinen taiteilijuuden idea. Hän tulee elämään ikuisesti historiankirjoissa, viitauksissa, taiteessa, tallenteissa ja Wikipedia-sivustolla. Hänen

jälkeläisensä ja leskensä päätyvät koko kansan julkkiksiksi täysin vailla omaa erikoistumisaluetta, jos vain vähänkin ovat persoja sellaiselle. Media tarvitsee jonkun, jolta voi kysellä säännöllisesti mielipidettä kaikissa edesmenneeseen liittyvissä asioissa: ”Onko isäsi esitetty oikeassa valossa tässä elokuvassa ja mitä olet mieltä kappaleen uudelleentulkinnasta, jonka esittääkin ukrainalainen trubaduuuri?” Oma teollisuudenhaaransa ovat ex-vaimojen kirjoittamat muistelmat, koska heillä on ensikäden tietoa huonosti käyttäytyneestä mutta silti rakastetusta kansantaiteilijasta.

Ehkä kirjailija havittelee samaa, mutta hänellä on vielä kiritävää.

Jonosta purkautuu onnesta väräjäviä ihmisiä. He ovat saaneet herrojen nimikirjoitukset ja kosketusta.

– Hän on yksi mun elämään eniten vaikuttaneista ihmisistä, eräs kosketettu huokaisee, kun kävelee ohitseni.

Arvioni mukaan kaikki paikalle tulleet eivät tule onnistumaan, sillä heikossa kunnossa oleva kansantaiteilija uupuu ennen kuin jonottajat loppuvat. Madon häntä pitenee koko ajan, koska uusia pykälää liittyy mukaan. Turvamiehet joutuvat hoputtamaan tupeksijoita, jotka jäävät kätelemään herroja turhan pitkäksi aikaa.

Kirjailija saattaa olla äkämystynyt minuun. Kolme tai viisi vuosikymmentä sitten hän otti itseensä, kun arvostelin hänen kirjansa. Hän halusi tirvauttaa minua, virtsata postiluukustani sisälle, viedä saunan taakse ammuttavaksi ja sen sellaista, mitä kaikkea herkkänahkaiselle taiteilijalle välähtää mieleen pettymyksen äärellä, mutta ei hän koskaan aktualisoinut uhkausta. Sitä paitsi yhtä nuivasti häneen muistaakseni suhtautuivat muutkin kriitikot, joten hänellä olisi ollut aikamoinen työ mätkiä turpaan meitä kaikkia. Vankilaa siitä olisi seurannut.

Ainakaan tämä kirjailija ei ollut se loukkaantuja, joka lähetti minulle pitkän kirjeen, jossa minua käskettiin vaihtamaan tamponi. Kirjeessä väitettiin, että kaikki kirjallisuutta vähääkään tuntevat järkevät ihmiset ovat tykänneet hänen teoksestaan aivan hervottomasti. Kirjeen olivat allekirjoittaneet loukkaantuneen itsensä lisäksi hänen silmäätekevät ystävänsä, jotka olivat näitä väitettyjä ylenpalttisia tykkääjiä. En voi muuta sanoa kuin että lojaaleilla kavereilla oli huono maku.

Joku matalaotsainen väitti minulle kerran, että olen valinnut ammattini, koska olen koukussa valtaan. Että kirjallisuuskriitikko heittelee samalla tavalla teräviä asioita syyttömiä kohti kuin minä silloin isoäitini syntymäpäivillä.

Tulkinta oli aivan väärä. Se iltapäivä oli oikeastaan malliesimerkki siitä, että elämä on kovin sattumanvaraista ja ihminen usein ajautuu tilanteesta toiseen sen enempää miettimättä.

Olin isoäidin syntymäpäivän aikoihin viisivuotias tai niillä paikkeilla enkä osannut vielä lukea. Sen taidon oppiminen oli merkittävä muutos ja vei minut suuntaan, johon olen yhä matkalla. Väkivalta väheni radikaalisti, kun saatoin kokea ja kokeilla sitä lukemalla.

Vaeltelen pitkin Messuhallin käytäviä, hypistelen kirjoja, kuuntele keskusteluja.

– Missähän tämän vuoden messujohtaja on? Olisi tärkeä asia selvitettävänä, selitän satunnaisille työntekijöille, mutta kukaan ei tiedä tai halua kertoa.

Olen tiukasti mukana virrassa, en tukkeena. Toivon kohtaavani jotain uutta, näkeväni sateenkaaren, joka johdattaa aarteen luokse.

Hätäännyn hetkeksi, sillä lavojen ja eri osastojen paikkaa on muutettu enkä näe lukea karttaa. Kaikilla kohteilla on taas

uudet nimet. On pakko opetella kartta kotona seuraavien päivien varalle. Ehkä otan silmälasit varmuuden vuoksi huomenna mukaan, voihan sitä sulkeutua vessaan käyttämään niitä.

Eksyn erään pienkustantajan osastolle, missä on selvästi väljempää. Isojen nimien perässä liikkuvat massat eivät vaivaudu tänne asti. Haastattelujen, kuulutusten ja maksupäätteiden häly muuttuu tasaiseksi huminaksi. Aivan vieressä on puoli hallia kattava alennusosasto, jossa ihmiset penkovat puisia istutuslaatikkoja muistuttavia kirjalaareja ja harmittelevat, kun pari vuotta sitten täydellä hinnalla ostettu romaani maksaakin enää kaksi euroa ja kymppillä saa kokonaisen kassillisen.

Selaan hajamielisenä pienkustantajan valikoimaa. Tartun välillä johonkin teokseen, yritän lukea takakannen ja ensimmäisen sivun, mutta on hankalaa erottaa kirjaimia. Vien kirjat kädenmitan päähän ja räpyttelen silmät kosteiksi, jotta hahmottaisin pääasiat.

Kaipaan osumaa. Epätarkastakin tekstistä yritän erottaa kiinnostavan lauseen.

Silkasta ostamisen halusta valitsen pari feminististä sarjakuvaa ja Ernest Hemingwayn novellikokoelman, joka on sillä lailla mukavan yleispätevä ja loukkaamaton, että voin antaa sen jollekin joululahjaksi.

Käyn läpi muutkin rivistön näytteilleasettajat ja sorrun ostamaan joka pöydästä jotain. Hetken päästä minulla on kädet täynnä pusseja ja kasseja, joista ainakin kolmasosa on tulevia syntymäpäivä- ja joululahjoja. Ostamisesta tulee mukavan levollinen olo, elämä luistaa taas kuten ennenkin. Kotihyllyt saavat täydennystä, lukemista riittää pitkäksi aikaa eteenpäin sekä itselle että muille.

Äkkiä läheiselle käytävälle syntyy hässäkkä. Ihmistukos repeää halki, kun turvamiehet karräävät pyörätuolissa istuvaa kalpeaa

kansantaiteilijaa sen läpi. Nimikirjoitustilaisuus on loppunut, mutta silti ihmiset yrittävät kurottaa häntä kohti. Kansantaiteilijalle ei suoda omaa henkilökohtaista tilaa, vaan kaikki haluavat palan karismaa, kuuluisuutta, kuolemattomuutta.

Joskus muinoin hän lauloi ennustuksen, *Kaikkeni annoin, hetken ma heilua jaksoin. Haavehen kullat mieleni murheella maksoin*, aivan kuin olisi ennustanut tulevaisuuttaan Kirjamessujen tähtivieraana.

Kirjailija kävelee ryhmän perässä, näyttää yhä itseensä tyytyväiseltä. Odotan, että hän tunnistaisi minut ja kierittäisi terässä ja höyhenissä tai ainakin nyrpistäisi hieman nenää, mutta mitään merkkejä ei näy. Ehkä hän on liian tohkeissaan kaikista fanilaumoista, tai sitten ylätasanteen baari kutsuu eikä aggressioilla ole aikaa nousta pintaan.

Sitten huomaa eriskummallisen hahmon kansantaiteilijan taustajoukoissa. Vaikea sanoa, onko se kasvi, myrkkypilvi vai ihminen. Sen muoto vaikuttaa muuttuvan koko ajan.

Se katsoo suoraan minuun ja nyökkää, aivan kuin olisimme hyvätkin tutut.

Onko kyseessä joku johtajatasen turvamies, joka erityissuojelee kansantaiteilijaa? Vai onko se Kirjamessujen uusin johtaja, joka piroilee, koska aikoo vastakin jättää minut pois postituslistalta?

Seuraavaksi käykin sitten niin, että hahmo pökkää kansantaiteilijan pyörätuolia niin, että se osuu käytävän varrella tököttävään pahviseen pokkaritelineeseen, joka alkaa heilua uhkaavasti. Lopulta teline keikahtaa nurin ja kymmenet juoppohullusta luserista kertovat kirjat levähtävät lattialle.

Hahmo pitää koko ajan katseensa minussa.

Kaikki kansantaiteilijan ympärillä sähköistyvät aivan kuin olisivat salaisen palvelun agentteja, jotka estivät juuri valtiomiehen salamurhan. Kaikki paitsi tämä yksi, joka vetelee naruista ja

on se musta shakinpelaaja Ingmar Bergmanin Seitsemäs sinetti -elokuvassa.

– Siirtykää, antakaa tilaa, pois tieltä, turvamies höpöttää.

Seurue muuttaa vikkellästi suuntaa, ja kansantaiteilija kärätään pois paikalta toista kautta. Hän näyttää torkkuvan koko episodin ajan, autuaan tietämättömänä yllään häilyvästä perikadosta.

Myyjä kyykistyy keräämään pokkareita lattialta. Pahviteline on saanut osuman eikä tahdo enää pysyä pystyssä. Juoppohullut luuserit ovat sotkussa.

Kammottava hahmo on kadonnut, eikä kukaan muu ole huomannut hänen tekosiaan.

Ehkä kuvittelin kaiken, ehkä välikohtaus oli puhdas vahinko. Pyörätuoli kolahti, teline oli väärässä paikassa, hahmo tuijotti todellisuudessa jotain takanani.

Päätän suunnata kotiin. Pitää olla kärsivällinen, en saa heti uuvuttaa itseäni, sillä alan nähdä harhoja. Minulla on kokonainen viikonloppu aikaa kokea lisää messuja.

Ulkona on alkanut tihuuttaa. Messuhallin edessä nököttää juuri sopiva raitiovaunu, johon yritän ehtiä.

Pelkään, että vastahankitut kirjat kastuvat, joten otan ankan spurtin vaunua kohti. Yritän olla niin nopea kuin kykenen, mutta askel ei ole tarpeeksi pitkä eikä rivakka, muut porhaltavat kevyesti ohitseni. Ostokset häiritsevät menoa, keikkuvat punuksina käsissä ja rysänä jaloissa, tuntuu aivan kuin joku vahva pitelisi takinhelmasta kiinni. Vilkaisen taakseni useaan otteeseen, mutta ei siellä ketään ole.

Kun pääsen perille, ovet sulkeutuvat tylästi aivan nenäni edestä ja raitiovaunu lähtee liikkeelle. Olen varma, että kuski näki minut, mutta halusi osoittaa minulle herruutensa.

Henkeä haukkoen istun odottamaan seuraavaa vaunua penkille, joka ei edes ole oikea penkki vaan kaksi riukua, joilla yritetään estää väärien ihmisten lepääminen. Penkki on klassista vihamielistä kaupunkidesignia puhtaimmillaan. Kasaan rapisevat paperikassit syliini turvaan kosteudelta. Pelkään, että ne eivät kohta enää kestä kirjojen painoa ja koko lasti repeää samalla lailla märkään katuun.

Kymmenen minuutin kuluttua seuraava raitiovaunu kolisee kulman takaa, ja pääsen sisälle turvaan. Istun normi-ihmisten paikalle, en invan tai jonkun muun puutteellisen henkilön. Tästä olen tarkka. Säästykööt ne raskautetuille, huono-osaisille, vasta-halvaantuneille ja muille vastaaville.

Katselen sateen tahrinan ikkunan läpi, kuinka joku toinen yrittää samaa pyrähdystä kuin minä, mutta hänkin myöhästyy juuri ja juuri.

Tunnistan hänet. Se on äsken messuilla kansantaiteilijaa tyrkännyt hahmo. Sitten tajuan. Otus on selvä truffidi, joka näyttää keskisormea vaunun perään.

Siirryn nopeasti reunemmas, ettei se huomaa minua. Silti tuntuu kuin sen katse polttaisi minua.

3

En mitään niin inhoa kuin ihmisiä, jotka äänтелеvät, kun tekevät jotain fyysistä tai ylipäättään lähtevät liikkeelle. Eräs ystäväni korisee kuin astmaattinen virtahepo aina sohvalta noustessaan. Hän ei tajua suitsia kiusallista tapaa, joka tuntuu vielä vuosi vuodelta pahenevan. Olen monesti vihjannut ja joskus jopa suoraan sanonut, etten pysty kuuntelemaan sitä vetelää voihekettä, mutta silloin hän alkaa vielä leuhkia, mitä kaikkia uusia vanhenemiseen liittyviä oireita hän on taas pannut itsessään merkille. Aivan kuin ne olisivat taisteluarpia, jotka kuuluvat julkisesti näytille. Kaikeksi lisäksi hänen kohdallaan normaalit elämän toiminnot kuten väsymys, jano tai hetkittäinen alakulo kääntyvät nekin vanhuuden vaivoiksi.

Jostain syystä sorruin juuri itse samaan: ähkäisin, kun avasin ulko-oven, sillä olkapäässä vihlaisi ikävästi. Toivottavasti edessäni kulkeva mies ei kuullut, sillä huomaa hänen olevan nuori, hyvännäköinen jannu. Tämä on yhtä noloa kuin jos olisin pieraissut.

– Kiitos, jannu sanoo ystävällisesti ja astuu ovesta kotirappuuni.

Hymyilen ja pyyhkäisen suortuviani.

Jannu ottaa pipon päästä. Hän jää katsomaan alakerran nimi-
tauluja eikä liikahdakaan hissiä kohti. Hän taitaa ujoilla, kyllä
minä sen ymmärrän. Koen häneen vahvaa yhteyttä, ilma räätisee
sähköä. Sen näkee myös jannun pitkästä tukasta, joka sojottaa
joka suuntaan.

Hän ei ole aivan yhtä kaunis kuin ensimmäinen ihmispuoli-
soni oli, mutta aika lähellä. Tasaiset hampaat hohtavat valkoi-
sina, hiukset ovat paksut, kaljuus ei vaivaa, iho on kimmoisa,
ryhti suora. Olen varma, että tuoksukin viettelee, jos vain pää-
sen lähemmäksi.

Vallan ihana ilmestys. Kyllä minä hänet voisin ottaa. Ja kohta
otankin.

Vetkuttelen parhaani mukaan. En painakaan hissin nappulaa
heti, etsin muka jotain laukusta, taskuista, nutturasta. Odotan
jannun siirtoa.

Olen muistaakseni ollut kolme kertaa naimisissa ja eronnut
kahdesti. Se on enemmän kuin mitä ihmiset yleensä elämänsä
aikana ehtivät. Puolustukseksi voin sanoa, että kaksi eroon joh-
tanutta liittoa tapahtuivat ihmisen ja se yksi voimassa oleva kuo-
lemaantuomitun, dopingaineilla kyllästetyn ravihevosen kanssa.
Nämä ovat olleet oleellisimmat, muita en viitsi nyt luetella.

Listan viimeinen erikoisuus oli eräänlainen performanssi ja
liittyi eläinsuojeluasioihin. En minä vannonut vihkivaloja Archie
Bunker -nimisen ruunan kanssa – sehän olisi laitontakin, mutta
esitin yhden viikonlopun sen morsianta. Silloin joskus taide-
opiskelijana tuli tehtyä kaikenlaista, mikä saattaa nykyään kuu-
lostaa raskauttavalta, jopa perverssiltä. Keräsimme varoja, jotta
Archie Bunker pääsisi viettämään hyvin ansaittuja eläkepäiviä
vihtiläiselle maatilalle sen sijaan, että päätyisi Atrian valkosipuli-
meetvurstiksi tai hakatuksi vossikkahevoseksi Maltalle. Lähtisin

samanlaiseen tempaukseen mukaan heti, jos joku vain ymmärtäisi pyytää.

Kunpa joku tekisi minulle samanlaisen palveluksen kuin me Archielle, mutta vielä ei ole olemassa instanssia, joka huolehtisi kriitikonsuojeluasioista. Olisi tarpeen perustaa sellainen, jotta päädy katuuojaan. Nykyään jäämme minkä tahansa itseoppineen tosi-tv-tähden tai influensserin varjoon. Jopa Minne mennä -palstan toimittaja saa enemmän kiitosta kuin me.

En muista kuka opiskelijaryhmästä keksi heppahäät enkä miksi juuri minä päädyin morsiameksi. Syy saattoi olla, että olin ainoa, joka mahtui vintiltä löytyneeseen kaitaan hääpukuun, tai sitten minun teki mieli leikkiä hetki prinsessaa. Sen muistan, että puku pisteli, kutitti ja haisi rotanmyrkylle. Ne olivat elämäni ainoat hää, joissa käytin huntua. Archie Bunkerkin puettiin juh-lavaksi. Asettelimme sille silinterin päähän ja punaisen neilikan riimun metallirenkaaseen.

Anarkismimme oli silloin melko leppoisaa kautta linjan. Emme yrittäneet liimata kättämme arvotauluihin emmekä pysytelleet istumalakolla valtaväylän liikennettä, vaan näyttelimme pastoraaleja. Nykyään konstit ovat toisenlaiset, huomiota osataan herättää kivuliaammin.

Ensimmäisen liiton solmin ihka oikean ihmisen kanssa vähän yli parikymppisenä tai sinne päin. Joka tapauksessa siitä on kauan. Olin hirvittävän nuori, hirvittävän rakastunut ja hirvittävän sekaisin. Siippana oli se vielä tätä rapussa parhaillaan luuhaavaa pipojannuakin paremman näköinen mies.

Teini-ikä oli juuri hurautanut ohi, ja minulla oli Jane Austen vielä tuoreessa muistissa. Rakensin parisuhdenäkemykseni pitkälti hänen kirjojensa varaan. Että ensin on erilaista koomista sekoilua, väärinymmärryksiä ja epävarmuutta eikä pää-

henkilö itsekään tiedä mitä haluaa, mutta lopulta tarina päättyy siihen, että pari saa toisensa ja elää onnellisena elämänsä loppuun saakka. Raha-asiatkin ratkeavat kuin ihmeen kaupalla, koska sulho saa jonkin yllätysperinnön. Morsian se ei voi olla, koska nainen ei voinut siihen aikaan Englannissa eikä Suomessakaan periä mitään. Ainoastaan ilkeille juoruilijoille ja pettureille käy elämässä huonosti. He kuolevat kaksintaistelussa, putoavat kaivoon tai joutuvat sillä tavoin naurunalaisiksi, että heidän on pakko paeta maasta.

Taustamme olivat ykköspuolison kanssa hyvin erilaiset. Hänen perheensä oli täynnä solmuvärjättyihin vaatteisiin pukeutuvia, soijarouhetta syöviä hörhöjä, minun konkreettisiin mittatikkuihin tarrautuvia täsmäihmisiä. Aluksi oli inspiroivaa, että eroja oli enemmän kuin yhtäläisyyksiä. Se sopi mainiosti kehittämäni Jane Austen -sapluunaan. Hän oli minun Mr Darcyni.

Vasta paljon myöhemmin tajusin, miten paljon liitto vaatisi joka tasolla, sen solmiminen olisi vasta alku. Tajusin, että kirjat voivat olla myös harhaanjohtavia opettajia, eikä kaikkea kannata ottaa tosissaan.

Nätti jannu tavaa yhä nimitaulua. Päätän tehdä aloitteen, koska en löydä enää mitään näennäistä kopeloitavaa mistään.

– Tuletko minun matkaani? kysyn.

– Ei kun mä odotan, että mun partneri tulee, hän vastaa.

Partneri? Ei tyttö- tai poikaystävä vaan partneri. Yritystkö he ovat menossa perustamaan?

Samassa vanha, kitisevä hissi saapuu. Se on samaa lajia kuin ähkiä ja taisteluarvilla retosteleva ystäväni. Hissi kaipaa jälleen remonttia, ja lisälasku taloyhtiölle häämöttää tulevaisuudessa.

Verkko-oven läpi pilkistää uusi siivoojatytty. Hän on käynyt luonani vasta muutaman kerran, enkä ole vielä opetellut hänen